

LIDT MERE OM KERTEMINDE SOGNEKIRKE

TILLÆG TIL ARTIKLEN I AARBOGEN 1930

Af V. Woll.

Da jeg skrev min Artikel om Kerteminde Sognekirke — optagen i Aarbogen for 1930 — stod det mig klart, at den paa flere Punkter kunde ventes bedre oplyst med Tiden. Historien deler jo Skæbne med andre Videnskaber i den Henseende, at den aldrig bliver afsluttet, og enhver historisk Dilettant maa regne med, at hans Arbejde senere hen kan suppleres. Saaledes er det i hvert Fald gaaet mig, og jeg mener at skylde Læserne af min første Artikel Oplysning om de Berigtigelser og Tilføjelser, som har kunnet tilvejebringes ved senere Undersøgelser.

* *

Naar jeg (Aarb. 1930 S. 643) udtaler den Formodning, at Kirken i den katholske Tid foruden det til Sct. Laurentius viede Hovedalter har haft flere Sidealtre, har jeg nu fundet Bekræftelse herpaa gennem to Dokumenter, trykte i „Aktstykker . . . til Oplysning især af Danmarks indre Forhold i ældre Tid“ (Odense 1841). Her gengives nemlig en Fundats af 1437, hvorefter der til evig Tid skal holdes Messe hver Lørdag for *Vor Frue Alter* i Kerteminde Kirke, idet Hr. Mathias Knudsen dertil havde givet sin Gaard i Byen, og Klemens . . . og Hustru Else havde givet Alterkalk og Disk. — Det andet Dokument er et Udtog af et Lejebrev fra Borgmester og Raad paa en Gaard, der tilhørte Kirkens *St. Gertruds Alter*, dateret St. Gertruds Dag (17. Marts) 1490. — Indtægterne af de paagældende Ejendomme var altsaa tillagte de Gejstlige, der besørgede Messelæsningen ved de nævnte to Altre.

Ved Side 644—646 kan bemærkes, at af Murene om den ældste Kirkegaard fandt man Kampestensfundamenter, dels et Stykke ude paa Torvet, da dette ombrolagdes i 1930, dels langs Strandgades Midte (bag Kirkens Kor) ved Kloakarbejder i 1933, begge Steder i Retningen Nord—Syd.

Kirkens Orgel fra 1847 (se Side 657), som trods gentagne Reparationer ikke længere kunde gøre Fyldest, er i 1937—38 ombyttet med et nyt pragtfuldt Værk, hvortil en københavnsk For-

retningsmand¹⁾, der stammer fra Kerteminde, har skænket 56,000 Kr.

Ved Nedtagelsen af det gamle Orgel kom den Indskrift for Dagen, som omtales S. 657, og til hvilken jeg kun havde Kendskab gennem Referat. Den var indridset paa en næsten retvinklet Blyplade, 28 × 40 cm, og lyder i sin Helhed saaledes:

Anno 1847 er dette Orgel bygget / af P. U. T. Demant, Ejer af Dalum Mølle.²⁾

Medhjælper ved samme Bygning var / Johan Frederik Demant / Niels Jørgensen / Huggo Weinholdt Groth / Hans Cristian Nielsen / Gud bevare Orgelet og Kirken.

Aaret 1925 Febr. er Orglet restaureret samt indsat / Basun 16 Ped Vox celeste 8' II Man tillige Sveller / om II Manual.

Firmaet Th. Frobenius København

A. FRIISHOLM
Organist

M. LØN
TAGENE

★

★

★

For at støbe Fundamenterne til det nye Orgel var det nødvendigt at foretage Udgravning i Kirkegulvet indenfor Hovedindgangen. Som ventet fandtes her ældre Begravelser; til venstre for Indgangen laa en Mængde uordentlig henkastede Skeletdele, mulig anbragte her ved tidligere Arbejder; tilhøjre laa derimod Rester fra en fornem Grav, dels enkelte store Jern-Kistebeslag (Hanke?), dels et usædvanlig stort Mandskranium, Rester af Parykker og Kvindefletninger. Det er muligt, at man her fandt Kraniet af Købmand Aage Pedersen Syv († 1721), begravet „under Orglet i den store Gang“ med sine tre første Hustruer (Aarb. 1930 S. 669).

Ved Omtalen af Aage Pedersen Syv og hans fjerde Hustrus Gaver (Side 659) bør tilføjes, at de ogsaa skænkede Kirken en Sølflaske (vel nok til Altervinen), men den blev solgt ved Auktion for 29 Rdl. 12½ Skill.³⁾

¹⁾ Generalkonsul H. O. Lange, Søn af Kirkevæрге, Købmand P. B. Lange. ²⁾ Herunder den seksoddede Frimurerstjerne, hvori et G. — Om Demant henvises til Artiklen i Aarbogen for 1937. ³⁾ Schaacks Fundatssaml. V. 142 og Skøde- og Pantebogen 16. Dec. 1799.

Om Stolestaderne øverst i Kirken (jfr. Side 665) var der i Tiden ved 1720 en Strid med Ejerinden af Lundsgaard, Baronesse Putbus. Det sees nemlig af Kirkens Regnskab for 1721—22, at hun vederlagsfrit benyttede de 4 øverste Stole uden at kunne vise nogen Adkomst dertil, idet hun hævdede, at de var tilskødede hende og saaledes kunde benyttes af hende uden Afgift. En mundtlig Forhandling med hendes Fuldmægtig, Ridefogden Otto Jakobsen, bragte intet Resultat. Kirkeinspektionen mente, at man burde lade Retten afgøre Sagen. — Endelig deciderede Stiftsøvrigheden d. 1. Marts 1726, at da Kirken ej havde Raad til Proces, burde Kirkeværgen opsætte en Supplik til Majestæten, om at det maatte blive befalet hende at fremvise sin Adkomst. Baronessen var imidlertid allerede i 1725 død ugift, og Stridsspørgsmaalet har mulig ikke interesseret hendes Arvinger.

Der havde iøvrigt ved samme Lejlighed været Tvist om „den Lundsgaardske (eller de sal. Rodsteenens) Familiebegravelse“ (se Side 668), som „laa ganske øde og Kirken til Beskæmmelse“ og burde være hjemfalden til Kirken, da der i 26 Aar ikke var henlagt noget Lig deri, og der ikke var henlagt Midler til dens Vedligeholdelse. I Henhold til Danske Lovs Regler (2—22—31 og 35) gav Stiftsøvrigheden Kirkeinspektionen Medhold heri.

Den paa Side 676 omtalte Ligsten over J. Birkerøed Christensen blev optaget for nogle Aar siden. Det viste sig, da man undersøgte dens Underside, at den var dannet af Fodenden af en ældre, langt større Sten, af hvis Prydelser endnu var bevaret to Genier i de to nedre Hjørner. Disse Skikkelser skal aabenbart være Sindbilleder paa Menneskelivets Forgængelighed, idet den ene blæser Sæbebobler, medens den anden holder et Dødningshoved med den ene Haand og med den anden griber efter et Timeglas, der flygter bort paa Vinger. Mellem de to Skikkelser læses: „Anno 1772 / den 20de Julii er denne / Steen lagt“. Da den øverste større Del af Stenen er borte, kan det ikke afgøres, fra hvis Grav den stammer. Mulig har den været lagt over Købmand Laurs Christensens første Hustru, der blev jordet 25. Januar 1771, idet Jens Birkerøed Christensen var Laurs Christensens Søn i andet Ægteskab.

I ældre Tid nærede man nemlig ikke særlig Pietet overfor gamle Ligstene. Biskop Kingo lod Gravskriften over en af sine berømte Forgængere, Jakob Madsen, udslibe for at anvende hans

Ligsten paa sin egen Grav, og Kerteminde Kirkes Regnskabsbog viser, at man i Tiden omkring Aar 1700 ligefrem gjorde Forretning med at sælge gamle Ligstene. Lignende Vandalismer er andetsteds fortsatte helt ned til den nyeste Tid. Der er derfor intet usandsynligt i, at man ved Jens Birkerøed Christensens Død i 1812 — Pengekrisetiden — har anvendt Gravmindet over hans Faders forlængst afdøde første Hustru til at lægge over hans Grav.

Hvorledes Kirkens Kornafgift af Ladbyejendommen er gaaet tabt (se Side 681), kan nu oplyses.

Som nævnt det anførte Sted fik Kirkeværgen Paalæg om ad Rettens Vej og paa Kirkens Bekostning at inddrive den resterende Afgift. Kirkens Værg, Organist Andreas Høyer anlagde da ved Fynbo Landsting Sag mod „Herskabet“, fornævnte Baronesse Putbus, som Ejerinde af den paagældende Fæstegaard. Men Dommen, der afsagdes 29. Maj 1720, gik Kirken imod. Landstinget begrundede sin Afgørelse med, at Ejendommen baade i 1648 og 1699 var solgt fra Mand til Mand uden noget Forbehold af Kirkens Afgift, og at ingen af Ejendommens Beboere gennem 30 Aar havde svaret Afgiften, hvorom ej heller fandtes nogen Oplysning i den nye Landmaalingsmatrikul for Kølstrup Sogn. Herimod kunde det ikke komme i Betragtning, at Kerteminde Kirkes „Stol“ (ø: Kapital-Oversigt) for Aarene 1694 — 1700 — i hvilken Tid Kapellanen, Peder Henriksen Krog, ejede Gaarden — viste, at Beløbet var svaret. — Sagen synes ikke at være paaanket til Højesteret af Hensyn til Vanskeligheden ved at føre Beviser mod det saaledes fremkomne; end ikke i Rentekammeret havde man kunnet give nogen Oplysning; endvidere henviste Kirkeinspektionen (Sognepræsten og Magistraten) til, at Kirkens svage Vilkaar ikke tillod at bære Udgiften ved Paaanke (Kirkens Regnskabsbog 1721 og 1726).

KERTEMINDE SKIPPER-LIGBÆRER-LAV, DETS STIFTELSE OG ÆLDSTE HISTORIE

Af V. Woll.

En af de ældste Foreninger i vort Land turde være „Kerteminde Skipper-Ligbærer-Lav“, en Sammenslutning af Sømænd — nu for en stor Del Fiskere — der ifjor, den 16. Januar 1937 fejrede sin 200-aarige Bestaaen ved den aarlige Fest, der i Tilslutning til Generalforsamlingen i traditionstro Former holdes under Navn af „Skippernes Lavshus“. — Jubilæets Glans forhøjedes yderligere ved en Procession om Morgenens gennem Byens Gader, hvor en Skov af Dannebrogssflag blev baaren af unge hvidblusede Sjøfolk med blanke Hatte og røde Skærf, fulgt af Musik og „Admiralsbaaden Amanda“ paa en Vogn, trukken af smykkede Heste. Derefter holdtes, ligeledes efter gammel Skik, Dystløb i Havnen, hvor fire Par unge Sjøfolk kæmpede med Lanser, og hvor Sejrherreren fulgte den overvundne paa Hovedet i de kolde Bølger. Om Eftermiddagen gik Processionen atter, denne Gang som Ledsagelse for Lavets gamle „Lade“, der blev baaren gennem Byen. — Endelig sluttede Dagen, ligeledes efter Traditionen, med et Festmaaltid for over 400 Deltagere samt paafølgende Bal.

*

*

*

Paa de følgende Sider fremdrages nogle Træk fra Lavets Stiftelse og af dets ældste Historie, saaledes som de kan læses ud af Lavets endnu eksisterende Protokol fra 1737 og de øvrige gamle Dokumenter, der bevares i „Laden“, suppleret med Uddrag af Aktstykker i Fyens Landsarkiv.

Sidstnævnte Sted findes¹⁾ en Kopi af de ti Stifteres Andragende til Majestæten om Tilladelse til Lavets Oprettelse. Det er dateret 21. Januar 1737. Denne Dag var en Mandag, og man tør formode, at Planen er bleven fattet Lørdag den 19. s. M., idet „Lavshuset“ — og saaledes ogsaa Jubilæumsfesten — traditions-

¹⁾ Odense Amts Arkiv Pk. 270 (10/439).

Processionen

Fot. K. Sondahl, Kerteminde

mæssig holdes den tredie Lørdag i Januar. Andragendet er meget velskrevet, men næppe ført i Pennen af Skipperne selv. Det indeholder nemlig efter Tidens Skik saadanne Fremmedord som „Societet“ (Selskab, Forening) og „Soulagement“ (Lindring, Lettelse). Da Lavets Regnskabsbog viser, at en af „Hørerne“ ved Byens Latinskole, „studiosus“ Nicolai Arentzberg (se Fynske Saml. III, 92) i 1737 og 1738 har faaet Betaling for skriftlige Arbejder, ligger det nær at antage ham for Forfatteren og Op-havsmanden til de pyntelige fremmede Ord.

Hovedformaalet synes at have været Oprettelse af en Understøttelseskasse. Ansøgningen viser, at man tænkte sig Midlerne tilvejebragte ved, at enhver Kerteminde-Skipper ved Hjemkomst fra en Rejse skulde betale 1 Mark, hver Matros Halvdelen eller 8 Skilling. Lavet skulde styres af en Oldemand og to Bisiddere, valgte ved Stømmeflerhed efter hvert Nytaar. En Regnskabsprotokol og de indkomne Penge skuldé forvares i en Kasse med tre Laase. Af denne Kasse skulde udredes nødtørftige Bidrag til Underhold til nøddlidende Søfolk, være sig Mænd, Enker eller Børn, naar de ved Søskade eller anden ulykkelig Hændelse

var geraadne i Armod. Men endelig hedder det, at saadanne Folk, der ikke efterlod sig det fornødne til deres Jordefærd, maatte efter deres Stand og Kassens Vilkaar befordres til Jorden, og naar Kassens Midler tillod det, eller „menige Mænd i Lavet“ vilde bidrage, vilde man bekoste Ligbaare og andre til Begravelse fornødne Ting, som Forordningen om Begravelse tillader.²⁾

Det kongelige danske Kancelli sendte Ansøgningen til Erklæring hos Stiftamtmand Sehestedt i Odense, der atter forhørte sig hos Magistraten i Kerteminde. Her møder vi imidlertid det Sær-syn, at Magistraten ganske modsatte sig Foretagendet. Sagen var nemlig, at Byen i Forvejen havde et „borgerligt Ligbærerlav“, som var stiftet i 1707 med daværende Stiftamtmand Pritzbuers Godkendelse. Dette Lav var forpligtet til at bære alle Fattiges Lig uden Betaling og i Tilfælde af smitsom Syge o. l. at bortbære alle Døde mod billig Betaling. Magistraten mente nu, at hvis Søfolkene fik et eget Ligbærerlav, vilde det ældre Lav lide Afbræk, og flere af dets Medlemmer havde allerede truet med at melde sig fra Bestillingen. — Og hvad den paatænkte Understøttelses-kasse angik, ja, saa var det jo nok et smukt og kristeligt Foretagende, men dertil behøvedes dog efter Magistratens Mening hverken nogen særlig Kasse eller Protokol, for man havde jo allerede den almindelige Fattigkasse³⁾ i Byen, hvortil man efter den kgl. Forordning kunde give sit Bidrag. Og denne Kasse trængte saamænd haardt nok dertil, „formedelst en Del Indvaaneres muligt alt for megen Knaphed udi deres godvillige Gaver“. Nej, hvad der laa bag ved det hele, var efter Magistratens Mening, at en af Andragerne, Mads Steffensen, nys havde ladet et Barn begrave uden det borgerlige Ligbærerlavs Medvirken, og i Mangel af dettes Baare maatte han lade nogle unge Søfolk bære Kisten bort i de paa den anbragte Reb-Haandtag.⁴⁾

*

*

*

Stiftamtmanden tog imidlertid kraftigt Parti for Søfolkene, idet han paaviste, at det borgerlige Ligbærerlav ikke havde noget Privilegium eller kgl. Bevilling, endsige Eneret paa at bære Lig,

²⁾ Her sigtes formentlig til Forordn. af 7. Novbr. 1682, der gaar ud paa at hindre den Overhaand tagende Luksus ved Begravelser. ³⁾ Oprettet i H. t. Forordn. 22. Febr. 1703, den første egentlige Fattiglov i Danmark. ⁴⁾ Mads Steffensens Barn blev iflg. Kirkebogen begravet 7. Jan. 1737.